

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา ในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า เพื่อศึกษาศักยภาพและสภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา ในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 1 ผลศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า

จากการลงพื้นที่ภาคสนามรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น 21 ภูมิปัญญา จากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 16 คน ที่ให้ข้อมูลและสามารถนำข้อมูลมาเผยแพร่ได้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องการนำเสนอมีลำดับดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อยจังหวัด กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมจำนวน 21 ภูมิปัญญาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 16 คน
2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสาขา
3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และสิ่งสมประสงค์ การถ่ายทอดความรู้ ผลิตภัณฑ์/ ผลงาน ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายละเอียดของข้อมูลมีดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม จำนวน 21 ภูมิปัญญาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 16 คน

ผลการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานครในภาพรวมทั้ง 21 ภูมิปัญญาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 16 คนนำเสนอในรูปแบบของตารางสรุปจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียด ปรากฏดังตารางที่ 4.1 - 4.2

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย
จังหวัดกรุงเทพมหานคร (n = 16 คน)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
หญิง	10	62.50
ชาย	6	37.50
2.อายุ		
ต่ำกว่า 40 ปี	1	6.25
40 – 60 ปี	5	31.25
61 ปีขึ้นไป	10	62.50
3.ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	5	31.25
มัธยมศึกษา	1	6.25
สูงกว่ามัธยมศึกษา	10	62.50
4.สถานภาพ		
สมรส	13	81.25
โสด	2	12.50
หม้าย/หย่าร้าง	1	6.25
5. เขตที่อยู่		
บางกอกใหญ่	12	75.00
บางกอกน้อย	4	25.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 เป็นเพศชาย 6 คนคิดเป็นร้อยละ 37.50 มีอายุ 61ปีขึ้นไปมากที่สุด จำนวน 10 คนคิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาคืออายุ 40 – 60 ปีจำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 31.25 จบการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา จำนวนเท่ากัน 10 คนคิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาคือระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 5 คนคิดเป็นร้อยละ 31.25 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด จำนวน 13 คนคิดเป็นร้อยละ 81.25 รองลงมาคือโสด จำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 12.50 อาศัยอยู่ในเขตบางกอกใหญ่ 12 คนคิดเป็นร้อยละ 75.00 และเขตบางกอกน้อย จำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 25.00

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร

สาขา	ภูมิปัญญา	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	เขต
คหกรรม (อาหาร)	1.มะตูมเชื่อม	นางประไพพาส เกศี	บางกอกน้อย
ศิลปกรรม (หัตถกรรม)	1.ดอกบัวเทียน	นางยุวดี เพชรผดุง	บางกอกใหญ่
	2.เครื่องแสดนเลส	นายอุดม ชันท์หิรัญ	บางกอกน้อย
	3.ชั้นลงหินบ้านบุ	นางเมตตา เสลานนท์	บางกอกน้อย
ศิลปกรรม(งาน ประดิษฐ์)	1.ผักผลไม้จิว	นางสิริพร วรากุลนุเคราะห์	บางกอกใหญ่
	2.ผ้าผันคอโครเซต	นางพรธิรา ธิรศรีโชติ	บางกอกใหญ่
	3.กระปุกอมสินผ้าไทย เปเปอร์มาเช่	นางสุทธินันท์ พูลเกิด	บางกอกใหญ่
	4.ดอกไม้ผ้าไทย(เจ้ามูล หัตถกรรม)	นางสุทธินันท์ พูลเกิด	บางกอกใหญ่
	5.กล่องกระดาษเคดูพาง	นางยุวดี เพชรผดุง	บางกอกใหญ่
	6.ผ้าถักริมโครเซต	นางพรธิรา ธิรศรีโชติ	บางกอกใหญ่
	7.โอ่งผ้าไหม	นางยุวดี เพชรผดุง	บางกอกใหญ่
	8.เชือกถักแบบชาวเขา	นางยุวดี เพชรผดุง	บางกอกใหญ่
	9.เครื่องประดับหินสีและ คริสตัล(คริสตัลสตาร์)	นางสาวพิมพ์พา วงษ์ท่าเรือ	บางกอกใหญ่
	10.ภาชนะพันธ์สี	นางปราณี ทรัพย์ไพบุลย์	บางกอกใหญ่
	11.เรือกระทงกาบ มะพร้าว	นางพัฒนกุล ทวีสาคร	บางกอกน้อย
ศิลปกรรม (จิตรกรรมไทย)	1.การเขียนลายรดน้ำ	นายม้วน รัตนภรณ์	บางกอกใหญ่
ศิลปกรรม (การแสดง)	1.กระต๊วแทงเสื่อ	นายประยุทธ์ สีสุบิน	บางกอกใหญ่

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

สาขา	ภูมิปัญญา	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	เขต
สาธารณสุข (สมุนไพร)	1.สบูช่าโคล	นางสาวญาณีธิภัทร์ บุนนาค	บางกอกใหญ่
	2.สมุนไพรบำรุงเส้นผม และหนังศีรษะ	นายกิตติชัย เดชตระกูล	บางกอกใหญ่
การทำปุ๋ย	1.ปุ๋ยหมักชีวภาพ	นายปรัชญา ัญญาดี	บางกอกใหญ่
	2.ปุ๋ยหมักใบไม้แห้งผสม เศษอาหารและน้ำ จุลินทรีย์	นายสมชาย อิ่มแดง	บางกอกใหญ่

2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด

กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 21 ภูมิปัญญา จากผู้ทรงภูมิปัญญา
ท้องถิ่น 16 คนในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ที่ทำการศึกษา
จำแนกตามสาขา สรุปได้ปรากฏดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกตามสาขา

รายชื่อเขต	สาขาภูมิปัญญาท้องถิ่น						
	คหกรรม	ศิลปกรรม				สาธารณสุข	อื่นๆ
	อาหาร	หัตถกรรม	งาน ประดิษฐ์	จิตรกรรม ไทย	การ แสดง	สมุนไพร	การทำปุ๋ย
บางกอกใหญ่		1	10	1	1	2	2
บางกอกน้อย	1	2	1				
รวม	1	3	11	1	1	2	2
ร้อยละ	4.76	14.29	52.39	4.76	4.76	9.52	9.52

จากตารางที่ 4.3 พบว่า สาขาที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุดสามอันดับแรกคือ ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นด้านศิลปกรรมสาขางานประดิษฐ์จำนวน 11 ภูมิปัญญา คิดเป็นร้อยละ 52.39 รองลงมาคือ
สาขาหัตถกรรมจำนวน 3 ภูมิปัญญา คิดเป็นร้อยละ 14.29 และด้านสาธารณสุขสาขาสสมุนไพรเท่ากับ
ด้านอื่นๆ คือสาขาการทำปุ๋ยจำนวน 2 ภูมิปัญญาคิดเป็นร้อยละ 9.52 ส่วนด้านคหกรรมสาขาอาหาร
ด้านศิลปกรรมสาขาจิตรกรรมไทยและการแสดงมีจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างละ 1 ภูมิปัญญา คิด
เป็นร้อยละ 4.76

3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และสิ่งสมประสงค์ การถ่ายทอดความรู้ ผลิตภัณฑ์/
ผลงาน และข้อมูลอื่นๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด

3.1 กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์

ผู้ทรงภูมิปัญญาแต่ละคนจะมีกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ในลักษณะที่แตกต่างกัน กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ทรงภูมิปัญญาได้มาโดยตรงโดยสรุปได้ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
กระบวนการเรียนรู้		
1. การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลองผิดลองถูก	2	9.52
2. การได้รับการถ่ายทอดจากบิดา มารดา บรรพบุรุษ	5	23.81
3. การเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนถ่ายทอด (ครู อาจารย์)	5	23.81
4. การเรียนรู้โดยเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานที่เปิดอบรม/เพื่อน/ญาติ	9	42.86
การสั่งสมประสบการณ์		
1. ประสบการณ์ต่ำกว่า 11 ปี	4	19.05
2. ประสบการณ์ 11 – 20 ปี	5	23.81
3. ประสบการณ์ 21 – 30 ปี	2	9.52
4. ประสบการณ์ 31 ปีขึ้นไป	10	47.62

จากตารางที่ 4.4 พบว่าผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ได้รับการการเรียนรู้โดยเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานที่เปิดอบรม/เพื่อน/ญาติ มากที่สุด จำนวน 9 คนคิดเป็นร้อยละ 42.86 รองลงมาคือ การได้รับการถ่ายทอดจากบิดา มารดา บรรพบุรุษและการเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนถ่ายทอด (ครู อาจารย์) จำนวนเท่ากัน คือ 5 คนคิดเป็นร้อยละ 23.81 สำหรับการสั่งสมประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาพบว่า มีประสบการณ์ 31 ปีขึ้นไปมากที่สุด จำนวน 10 คน คิดเป็นคิดเป็นร้อยละ 46.62 รองลงมาคือประสบการณ์ 11 – 20 ปี จำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 23.81

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น มีข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง บางภูมิปัญญามีการคิดค้นและการลองถูกลองผิดด้วยตนเองในระยะแรกโดยใช้การสังเกตผลที่ได้ทำได้บ้างเสียบ้างผ่านการฝึกฝนประกอบกับได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากผู้ที่ทำอาชีพนี้อยู่แล้วหรือลูกค้าที่มาซื้อสินค้าจนทำให้สินค้ามีคุณภาพเป็นที่ต้องการมากขึ้น และจากการสั่งสมประสบการณ์และพัฒนาฝีมือมานาน ผู้ทรงภูมิปัญญาท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “งานที่ออกมามีทั้งสวยและไม่สวย แต่อาศัยใจรักและความมุ่งมั่นค่อยๆ พัฒนาฝีมือเพราะงานลักษณะนี้ต้องอาศัยใจรักและมีความใจเย็นอันไหนคิดว่าทำแล้วไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองคิดไว้ก็จะนำมาแก้ไข” เช่น การทำผ้าถักกรมโครเชต์ ซึ่งได้พัฒนาหาลวดลายใหม่ๆ จนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดี และมีคุณภาพ พร้อมทั้งจะนำผลิตภัณฑ์ของตัวเองไปจำหน่ายและถ่ายทอดแก่คนอื่น และภูมิปัญญายังให้

2. การได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา บรรพบุรุษ และนำมาปฏิบัติจนมีความเชี่ยวชาญ โดยทำกันมารุ่นสู่รุ่น โดยรสชาติยังคงเดิม แต่อาจเปลี่ยนแปลงบรรจุภัณฑ์ให้เข้ากับยุคสมัยและดูน่ารับประทานมากยิ่งขึ้น เช่น มะตูมเชื่อม หรืออาจปรับวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะกับยุคสมัยมากขึ้น เช่น การทำเรือกระทงกาบมะพร้าว มีการคิดพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากของเดิมให้มีความทันสมัยโดยปรับเปลี่ยนส่วนผสมและสูตรให้เหมาะแก่การใช้หรือบางครั้งมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการมาช่วยให้คำแนะนำในการผลิต เช่น สมุนไพรบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะ (ช่อฟ้า ลิลลี่ แฮร์โทนิค) หรือผลิตภัณฑ์บางชนิดมีการปรับต้นทุนการผลิตเช่นวัสดุในการทำให้มีราคาถูกลง และนำไปใช้งานได้ใกล้เคียงกัน ได้แก่ เครื่องแอสแตนเลส โดยพัฒนาให้มีรูปแบบสินค้าหลากหลายมากขึ้นเหมาะกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผู้ทรงภูมิปัญญาได้ให้ข้อมูลว่า “ เดิมในชุมชนทำแต่ชั้นลง หินบ้านบุ แต่ภายหลังมาปรับเป็นใช้แอสแตนเลสแทนทำให้มีต้นทุนต่ำลง และกรรมวิธีการผลิตก็ทำง่ายขึ้น” ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นได้มีการปรับคุณภาพและใช้วัสดุที่ทันสมัยเหมาะกับยุคมากขึ้น

3. การเรียนรู้จากครูรุ่นเก่า ครูบาอาจารย์และมีการฝึกปฏิบัติจริงจนทำให้เกิดความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ มีการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นปรับแต่งลวดลายรูปแบบตามยุคสมัย เช่น การเขียนลายรดน้ำ และบางอย่างก็มีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ในการผลิต ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักไบโอดีปิ้งผสมเศษอาหารและน้ำจุลินทรีย์ ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้โดยนำวัสดุ เศษอาหารและวัสดุอื่นๆ ที่สามารถนำมาทำได้ เป็นการกำจัดขยะที่ไม่ต้องการและยังทำให้สามารถนำความรู้มาใช้ประกอบอาชีพได้

4. การเรียนรู้โดยการเข้ารับการอบรมจากสถานที่จัดฝึกอบรมต่างๆ/เพื่อน/ญาติ เช่น การเข้ารับการอบรมที่ศูนย์ฝึกอาชีพของหน่วยงานราชการที่เปิดให้บุคคลที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรม หรือหน่วยงานเอกชน เช่น ลุงชาวไร่อาชีพ โดยทำการฝึกฝนและปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ในบางครั้งก็เข้ารับการเรียนรู้เพิ่มเติมต่อยอดเรื่อยๆ และมีการพัฒนาต่อยอดของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความหลากหลายและประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน เช่น การทำผักผลไม้จืด ผ้าพันคอโครเชต์ การทำดอกบัวเทียน กล้องกระดาษเคดูพาจ และได้นำความรู้มาใช้ประกอบอาชีพเป็นอาชีพเสริมและถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจต่อไป ผู้ทรงภูมิปัญญาได้ให้ข้อมูลว่า “ การเข้ารับการอบรมเพียงอย่างเดียวแล้วไม่นำมาฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดความชำนาญก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร เพราะการฝึกทำบ่อยๆ จะทำให้งานของเราดีขึ้น”

มีผู้ทรงภูมิปัญญาหลายท่านที่ได้รับรางวัลต่างๆ ได้แก่ การทำผักผลไม้จืด ได้รับรางวัล OTOP ระดับ 3 ดาว การเขียนลายรดน้ำของคุณม้วนได้รับรางวัลครุศิลป์ของแผ่นดิน ปี 2558 ประเภทเครื่องรัก (ลายรดน้ำ) The Master Artisans of Thailand จากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์กรมหาชน) และภูมิปัญญาผู้สูงอายุ สาขาศิลปกรรม สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ มอบโดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผ้าพันคอโครเชต์ได้รับรางวัล OTOP 4 ดาว กระปุกออมสินผ้าไทย เปเปอร์มาเช่ ดอกไม้ผ้าไทย ได้รับรางวัลมากมาย ได้แก่ รางวัลศิลปหัตถกรรมระดับชาติครั้งที่ 67 ปี 2561 ครั้งที่ 65 ปี 2559 ครั้งที่ 61 ปี 2554 ครั้งที่ 62 ปี 2555 และรางวัลเจ้ามูลหัตถกรรมสินค้า OTOP

การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยทั่วไปผู้ทรงภูมิปัญญาจะมีการถ่ายทอดความรู้ที่มีในหลากหลายวิธี ดังนี้

1. การถูกเชิญไปเป็นวิทยากรสอนตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในสถานที่ราชการและเอกชน เช่น สถานศึกษาต่างๆ ได้แก่ วิทยาลัยอาชีวศึกษาระบบทวิภาค โรงเรียนวัดเจ้ามูล วิทยาลัยเทคนิคสยาม มหาวิทยาลัยต่างๆ ศูนย์ฝึกอาชีพ ชุมชนต่างๆ เช่น ชุมชนปากน้ำ ชุมชนพุนบำเพ็ญ ศูนย์การศึกษา นอกระบบ แล้วแต่ทางสำนักงานหรือหน่วยงานใดติดต่อมา บางครั้งก็จัดเป็นกลุ่มผู้ที่สนใจ เช่น การฝึกเด็กในชุมชนที่มีปัญหาเสี่ยงในเรื่องของการติดยาเสพติด ได้แก่ การแสดงกระต๊วแทงเสื่อ ซึ่งเป็น การสร้างอาชีพและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไปพร้อมกันด้วย ได้แก่ การทำผักผลไม้จืด การเขียนลายรดน้ำ ดอกไม้ผ้าไทย กระปุกออมสินผ้าไทยเปเปอร์มาเช่

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน พี่ น้อง เพื่อน คนในชุมชนและบุคคลภายนอกอื่น เช่น นักศึกษาสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นการถ่ายทอดตัวต่อตัวให้กับผู้ที่สนใจ เข้ามาศึกษาที่แหล่งผลิตโดยตรง โดยเปิดสอนฟรี มีคนในแต่ละรุ่นที่สนใจ มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ที่เกษียณก็มี โดยผู้สนใจ ติดต่อมาขอความรู้และขอเรียนรู้โดยตรงที่บ้านหรือในบางภูมิปัญญามีรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำสารคดีสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การเขียนลายรดน้ำ ดอกไม้ผ้าไทย

3. ในบางภูมิปัญญาก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนภายนอก จะส่งต่อเฉพาะในครอบครัวที่เป็น ลูกหลานจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นสูตรลับ เช่น สมุนไพรบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะ (ช่อฟ้า ลิลลี่ แฮร์ โทนิค) รายละเอียดของสูตรจะถ่ายทอดให้เฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้นเพราะไม่ต้องการให้เกิดคู่แข่งทางการค้า

ผลิตภัณฑ์หรือผลงาน

งานของภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือ มีทั้งงานที่ได้รับการถ่ายทอดมาจาก บิดา มารดาและบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูอาจารย์ ญาติ การเข้ารับการอบรม จากหน่วยงานทั้งของรัฐและของเอกชนที่เปิดอบรม ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิตและมีการทำที่ต่อเนื่องมายาวนาน พัฒนาคุณภาพเรื่อยมา ผลงานต้องมีความประณีต สวยงาม ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ได้แก่ **ด้านศิลปกรรม**

การผลิตผลิตภัณฑ์

การผลิตของผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ จะไม่ซับซ้อนมากเน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่าย แต่ต้องอาศัยใจรักในการผลิต วัสดุที่นำมาทำผลิตภัณฑ์ก็หาซื้อได้ไม่ยาก ไม่ว่าจะเป็น ด้านศิลปกรรมสาขา งานประดิษฐ์ ได้แก่ การทำดอกบัวเทียน การปั้นผักผลไม้จิ๋ว กระจุกออมสินเปเปอร์มาเช่ กล้องกระดาษเคดูพาจ ดอกไม้ผ้าไทย ผ้าพันคอโครเชต์ โองผ้าไหม ภาพระแตงสี สาขาอื่นๆ (การทำปุ๋ย) เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมักใบไม้แห้งผสมเศษอาหารและน้ำจุลินทรีย์ ก็ใช้วัสดุและอุปกรณ์ง่ายๆ ที่มีอยู่แล้วและเป็นวัสดุที่เหลือทิ้งสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบใหม่ กระบวนการทำก็ไม่ยุ่งยากสามารถทำไว้ใช้เอง เป็นการประหยัดต้นทุนในการซื้อปุ๋ย ด้านคหกรรมสาขาอาหาร ซึ่งยังคงอนุรักษ์กระบวนการผลิตเพื่อให้ได้รสชาติที่ยังคงเดิม หรือในบางด้านอาจมีความยุ่งยากซับซ้อนในการผลิตแต่ก็เป็นงานเกี่ยวกับศิลปะที่ทรงคุณค่าของสังคมที่นับวันจะหาได้น้อย ได้แก่ ด้านศิลปกรรมสาขาหัตถกรรม เช่น ชันลงหินบ้านบุ สาขาจิตรกรรมไทย เช่น การเขียนลายรดน้ำ สาขาการแสดง เช่น การแสดงกระต๊อแทงเสื่อ ส่วนด้านสาธารณสุขสาขาสมนไพร ส่วนใหญ่ก็ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นหาซื้อได้ง่ายมีการปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานและคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น สมุนไพรบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะ (ช่อฟ้าลิลี่ แฮร์โทนิค)

สิ่งที่ผู้ทรงภูมิปัญญาหลายคนได้ให้ความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างต้องใช้ความอดทนในการทำเพราะงานส่วนใหญ่เป็นงานค่อนข้างละเอียด ประณีต และต้องสนใจ ใช้เวลา มุ่งมั่น ตั้งใจในการทำ ซึ่งคนส่วนใหญ่มาเรียนหรือได้รับความรู้ไปแล้วก็ไม่ได้สนใจและทำจริงจัง เช่น การทำ ชันลงหินบ้านบุ เครื่องแสดนเลส การทำภาพระแตงสี การถักผ้าพันคอโครเชต์ ผ้าถักริมโครเชต์

สำหรับรายละเอียดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จำนวน 21 ภูมิปัญญา จากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 16 คนได้มีการนำเสนอไว้ในภาคผนวกหน้า 91 - 189

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

การวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร โดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก การนำเสนอมีลำดับดังนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร
3. ผลการเปรียบเทียบศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระยะเวลา

มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏผลดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน (n = 400)	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	181	45.25
1.2 หญิง	219	54.75

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

รายการ	จำนวน (n = 400)	ร้อยละ
2. อายุ		
2.1 ต่ำกว่า 30 ปี	83	20.75
2.2 30-40 ปี	86	21.50
2.3 41-50 ปี	78	19.50
2.4 51-60 ปี	92	23.00
2.5 61 ปีขึ้นไป	61	15.25
3. วุฒิการศึกษา		
3.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	291	72.75
3.2 ปริญญาตรี	63	15.75
3.6 สูงกว่าปริญญาตรี	33	8.25
3.7 อื่นๆ (กำลังศึกษาต่อ)	13	3.25
4. สถานภาพในสังคม		
4.1 ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น	5	1.25
4.2 ประธานชุมชน	20	5.00
4.3 ผู้นำชุมชน	15	3.75
4.4 ผู้นำทางศาสนา	1	0.25
4.5 ประธานกลุ่มแม่บ้าน	3	0.75
4.6 คณะกรรมการชุมชน	25	6.25
4.7 ผู้บริหารสถานศึกษา	8	2.00
4.8 ครูผู้สอน	30	7.50
4.9 ผู้ปกครองนักเรียน	75	18.75
4.10 คณะกรรมการสถานศึกษา	25	6.25
4.11 สมาชิกชุมชน	193	48.25
5. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตบางกอกใหญ่และเขต บางกอกน้อย		
5.1 ต่ำกว่า 10 ปี	37	9.25
5.2 10-20 ปี	105	26.25
5.3 21-30 ปี	79	19.75
5.4 31-40 ปี	65	16.25
5.5 41-50 ปี	42	10.50
5.6 51 ปีขึ้นไป	72	18.00

จากตารางที่ 4.5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 219 คนคิดเป็นร้อยละ 54.75 มีอายุ 51-60 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.00 รองลงมาคืออายุ 30-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.50 มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/เทียบเท่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.50 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่าคิดเป็นร้อยละ 20.50 สถานภาพในสังคมเป็นสมาชิกชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.25 รองลงมาคือผู้ปกครองนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 18.75 และมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อยจำนวน 10-20 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.25 รองลงมาคือ 21-30 ปีคิดเป็นร้อยละ 19.75

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัด กรุงเทพมหานคร การนำเสนอผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
1.ชุมชนมีการวางแผนบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.10	0.76	ปานกลาง
2.ชุมชนได้ตั้งผู้แทนให้มีการจดบันทึก/สำรวจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.93	0.81	ปานกลาง
3.ชุมชนมีการให้ข้อมูลซึ่งกันและกันเกี่ยวกับแหล่งที่อยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.88	0.82	ปานกลาง
4.ชุมชนได้นำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นจุดสร้างความสนใจให้กับคนในชุมชน	2.93	0.79	ปานกลาง
5.ชุมชนมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์	2.84	0.80	ปานกลาง
6.ชุมชนได้มีการแบ่งหน้าที่ให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.91	0.85	ปานกลาง
7.ชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลัง	2.88	0.84	ปานกลาง
8.ชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้	2.94	0.86	ปานกลาง
9.ชุมชนอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การเดินทางไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.87	0.82	ปานกลาง

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
10.ชุมชนมีการติดตามการดำเนินการของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระยะๆ	2.85	0.80	ปานกลาง
11.ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.88	0.82	ปานกลาง
12.ชุมชนได้เชิญผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการวางแผนและปรับปรุงผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.87	0.80	ปานกลาง
13.ชุมชนมีการบันทึกผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น ซีดี วีดีทัศน์ เป็นต้น	2.72	0.87	ปานกลาง
14.ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับชุมชนใกล้เคียง	2.93	0.83	ปานกลาง
15.ชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนในช่องทางต่างๆ	2.85	0.82	ปานกลาง
16.ชุมชนเต็มใจและสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน	2.85	0.87	ปานกลาง
17.ท่านสามารถแนะนำเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่สนใจได้	3.07	0.78	ปานกลาง
18.ท่านสามารถบอกเส้นทางการเดินทางไปยังแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้	2.97	0.80	ปานกลาง
19.ท่านมีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.87	0.80	ปานกลาง
20.ท่านมีการติดตามเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆของภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่เสมอ	2.92	0.78	ปานกลาง
รวม	2.90	0.64	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุด คือ ชุมชนมีการวางแผนบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.10$) รองลงมาคือ ท่านสามารถแนะนำเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่

\bar{X} \bar{X}

3. ผลการวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

การนำเสนอผลการวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
1.มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	3.05	0.77	ปานกลาง
2.มีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.88	0.73	ปานกลาง
3.มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.90	0.76	ปานกลาง
4.มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับสถานศึกษา	2.84	0.81	ปานกลาง
5.มีส่วนร่วมในการจัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.88	0.77	ปานกลาง
6.ร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้	2.84	0.74	ปานกลาง
7.ร่วมในการกำหนดวิธีการในการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้	2.85	0.83	ปานกลาง
8.ร่วมกำหนดช่วงเวลาในการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้	2.89	0.83	ปานกลาง
9.ร่วมในการติดต่อประสานงานในการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้	2.82	0.80	ปานกลาง
10.ร่วมในการสนับสนุนและจัดหางบประมาณในการดำเนินการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้	2.88	0.82	ปานกลาง
11.ร่วมในการจัดหางบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ในการอบรมให้ความรู้กับนักเรียน	2.82	0.76	ปานกลาง

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
12.ร่วมอำนวยความสะดวกกรณีที่ต้องพานักเรียนมาศึกษาเรียนรู้นอกสถานศึกษา	3.02	0.67	ปานกลาง
13.ร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา	2.91	0.75	ปานกลาง
14.ร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.82	0.80	ปานกลาง
15.ร่วมในการรับคำชม คำติ รางวัลต่างๆ ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.84	0.80	ปานกลาง
16.ร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.82	0.77	ปานกลาง
17.ร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงเกี่ยวกับการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	2.86	0.76	ปานกลาง
18.ร่วมนำผลการประเมินที่ประสบความสำเร็จในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เผยแพร่สู่สาธารณชน	2.83	0.80	ปานกลาง
รวม	2.88	0.61	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.05$) รองลงมาคือ ร่วมอำนวยความสะดวกกรณีที่ต้องพานักเรียนมาศึกษาเรียนรู้นอกสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.02$) และมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.90$)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา สรุปประเด็นได้ดังนี้

1. เพิ่มเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิชาเสริมหรือกิจกรรมชุมชนให้กับนักเรียนในโรงเรียนจำนวน 4 คน

2. จัดทำนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เช่น งาน open house หรือวันสำคัญต่างๆ จำนวน 6 คน
3. ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับครูที่ทำหน้าที่ดูแลและ/หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาโรงเรียนหรือพานักเรียนไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 6 คน
4. ผู้บริหารโรงเรียนต้องสนใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ครูจึงสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ จำนวน 5 คน
5. ต้องมีงบประมาณสนับสนุนจึงสามารถจัดกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ เพราะการนำเข้ามาในโรงเรียนหรือพานักเรียนไปศึกษาดูงานต้องใช้งบประมาณ จำนวน 7 คน
6. ควรมีนโยบายจากหน่วยเหนือในเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้งานต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม และต้องเป็นนโยบายต่อเนื่องด้วย จำนวน 3 คน
7. ฝึกให้นักเรียนให้เป็นมัคคุเทศก์ โดยเข้าไปศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ กระบวนการผลิตและอื่นๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ผู้สนใจ จำนวน 3 คน

ข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้เพื่อในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยมีประเด็นสรุปได้ดังนี้

1. ให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งที่อยู่ วิธีการเดินทางไปหาภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 5 คน
2. จัดให้มีการประชุมกรรมการชุมชน เพื่อให้แต่ละชุมชนเสนอแนวทาง และเสนอแนะว่าแต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง เพื่อนักเรียนและผู้สนใจ ได้เข้ามาเรียนรู้ จำนวน 5 คน
3. จัดให้มีการถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ให้กับคนในชุมชน ผู้ที่สนใจและทำอย่างต่อเนื่อง จำนวน 1 คน
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณมาสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ เพราะถ้าให้ชุมชนดูแลกันเอง ก็อาจไม่ได้ทำหรือทำได้ไม่เต็มที่ ทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างสูญหายไปจำนวน 10คน
5. ภูมิปัญญาบางท่านมีศักยภาพ ก็ยินดีที่จะให้มาศึกษาเรียนรู้ บางท่านก็ไม่มีงบประมาณหรือขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ทำให้การเผยแพร่ทำได้ไม่เต็มที่ จำนวน 3 คน
6. ต้องบริหารจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอย่างเป็นระบบ จำนวน 5 คน
7. ติดต่อประสานงานกับโรงเรียนเพื่อสร้างหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้จำนวน 6 คน
8. ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นและรู้แหล่งที่อยู่ของชุมชนจำนวน 3 คน
9. หน่วยงานภายนอกทั้งราชการและเอกชนต้องเข้ามามีส่วนในการให้ความรู้ในการอนุรักษ์และให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 10 คน

10. หน่วยงานราชการควรเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมภูมิปัญญาในชุมชน ให้สามารถประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองได้ มีตลาดรองรับผลผลิต จำนวน 2 คน

11. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับคนในชุมชน จัดตั้งคณะทำงาน ติดตาม ประเมินผล สนับสนุนในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จำนวน 3 คน

12. การส่งเสริมให้สถานศึกษาใกล้เคียงชุมชนมาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาให้คงไว้ จำนวน 4 คน

13. ควรให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้และจูงใจนักเรียนให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งบางอย่างสามารถนำไปสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ จำนวน 4 คน

3. ผลการเปรียบเทียบศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษาและระยะเวลาที่อาศัย

การนำเสนอผลการเปรียบเทียบศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษาและระยะเวลาที่อาศัย ปรากฏดังตารางที่ 4.8 - 4.11

ตารางที่ 4.8 วิเคราะห์ความแปรปรวนของศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามอายุ

รายการ	ต่ำกว่า 30 ปี		30 - 40 ปี		41 - 50 ปี		51 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		F
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ศักยภาพของชุมชน	3.05	0.63	2.79	0.59	2.77	0.44	2.90	0.80	3.03	0.62	2.42*
2. การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.00	0.65	2.81	0.45	2.74	0.44	2.84	0.78	3.02	0.63	2.16

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีศักยภาพในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญ เมื่อพบความแตกต่างจึงทำการทำสอบรายคู่ด้วยวิธีการ LSD ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 การทดสอบความแตกต่างรายคู่ศักยภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามอายุ

อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี $\bar{X}=3.05$	30 - 40 ปี $\bar{X}=2.79$	41 - 50 ปี $\bar{X}=2.77$	51 - 60 ปี $\bar{X}=2.90$	61 ปีขึ้นไป $\bar{X}=3.03$
ต่ำกว่า 30 ปี		0.26*	0.28*	0.15	0.02
30 - 40 ปี			0.02	0.11	0.24
41 - 50 ปี				0.14	0.26*
51 - 60 ปี					0.12
61 ปีขึ้นไป					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.9 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีศักยภาพในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาแตกต่างจากผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ 30 - 40 ปีและ 41 - 50 ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีศักยภาพในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาสูงกว่าอายุ 30 - 40 ปีและ 41 - 50 ปี ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ 41 - 50 ปีมีศักยภาพในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาแตกต่างจากผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไปมีศักยภาพในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษามากกว่าอายุ 41 - 50 ปีส่วนคู่อื่นๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ตารางที่ 4.10 วิเคราะห์ความแปรปรวนของศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามวุฒิการศึกษา

รายการ	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		อื่นๆ (กำลังศึกษาต่อ)		F
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1.ศักยภาพของชุมชน	2.92	0.66	2.73	0.56	2.94	0.54	3.29	0.42	2.43
2.การมีส่วนร่วมของชุมชน	2.90	0.64	2.72	0.54	2.84	0.55	3.11	0.38	1.58

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีศักยภาพและมีสภาพการมีส่วนร่วมในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามวุฒิการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ตารางที่ 4.11 วิเคราะห์ความแปรปรวนของศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัย

รายการ	ต่ำกว่า 10 ปี		10 - 20 ปี		21 - 30 ปี		31 - 40 ปี		41 - 50 ปี		51 ปีขึ้นไป		F
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ศักยภาพของชุมชน	3.03	0.62	2.93	0.54	2.79	0.56	2.80	0.48	2.75	0.61	3.08	0.91	2.05
2. การมีส่วนร่วมของชุมชน	2.93	0.61	2.91	0.52	2.80	0.46	2.77	0.48	2.74	0.61	3.04	0.89	1.67

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีศักยภาพและมีสภาพการมีส่วนร่วมในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งศักยภาพของชุมชนเป็นขีดความสามารถหรือความพร้อมของกลุ่มบุคคลในชุมชนเดียวกันที่จะกระทำการใดๆ ให้เป็นผลสำเร็จ รวมถึงการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน รวมไปถึงความสามารถในการประสานความร่วมมือภายในชุมชน โดยสามารถแก้ไขปัญหาที่มีมาจากภายนอกด้วยเพื่อประโยชน์โดยรวมของชุมชน โดยที่เชื่อกันว่าชุมชนจะสามารถเป็นหน่วยสำคัญในการเติมชีวิตมนุษย์ให้บริบูรณ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับศักยภาพและสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา การให้ข้อมูลและการวางแผนการบริหารจัดการและดำเนินการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยชุมชนสามารถให้ข้อมูลว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง อยู่ที่ไหน และการเดินทางไปยังแหล่งภูมิปัญญา รวมทั้งการวางแผนเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน มีผู้ปกครองท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ถ้ามาถามว่าในชุมชนมีภูมิปัญญาอะไรบ้างก็ตอบได้เพราะอยู่ในบริเวณที่อยู่ แต่ถ้านอกพื้นที่ไปก็ไม่รู้แล้ว เพราะต่างคนต่างทำกิน คนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าไร” โดยถ้าเป็นในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจะมีการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนค่อนข้างชัดเจนกว่าโรงเรียนระดับประถมศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนมัธยมศึกษาวางแผนร่วมกับชุมชนนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การทำมะตูมเชื่อม การทำดอกไม้ผ้าไทย การทำกระปุกออมสิน การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยบางโรงเรียนได้ร่วมกับชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำเป็นสาระเพิ่มเติมหรือเชิญมาในช่วงเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ หรือจัดเป็นชุมนุม ชมรม ตามความสนใจของนักเรียน เพื่อให้

2. ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการติดต่อประสานงานในการเชิญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ บางครั้งคนในชุมชนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยก็ให้ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีวิธีการโดยสรุปอยู่ 3 ลักษณะคือ 1) รูปแบบที่เชื่อว่าเชิญมาสอนในโรงเรียนหรือให้ไปเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้าน เช่น การทำชั้นลงหินบ้านบุ การทำเครื่องสแตนเลส การทำมะตูมเชื่อม 2) กลุ่มสาระที่เชิญมาสอนว่าตรงกับเนื้อหาในสาระใดในแต่ละรายวิชาหรือเชิญมาสอนในเวลา กิจกรรมชุมนุม ชมรม หรือช่วงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ 3) เวลาเชิญมาสอนจะเป็นของในเวลาเรียน หรือนอกเวลาเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาซึ่งเวลาไม่ค่อยมีมากนักก็เชิญมาในช่วง วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือเวลาเย็นหลังเลิกเรียน ผู้บริหารท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนจัดให้นักเรียนเรียนเต็มเวลาตามกระทรวงศึกษาธิการกำหนด และมีนโยบายใหม่ๆ เพิ่มเติมมาเรื่อยๆ แทรกในเวลาเรียนของเด็กจนเด็กแทบไม่มีเวลา บางอย่างต้องไปเรียนเพิ่มเติมในวันเสาร์ อาทิตย์อีกด้วย” หรือถ้าเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาก็นิยมเชิญมาในวันสำคัญต่างๆ หรือวันจัดงานของโรงเรียน เช่น งาน Open House ในบางโรงเรียนและชุมชนยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและจัดหางบประมาณในการดำเนินการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ (กรณีโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเห็นชัดเจนมากกว่าโรงเรียนในระดับประถมศึกษาเนื่องจากมีงบประมาณสนับสนุนมากกว่าโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก) รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการพร้อมเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในครั้งต่อไป รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่พบในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้จะมีรูปแบบอยู่ 2 รูปแบบคือ

2.1.1 การเชิญเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่มีการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงเรียน เป็นคนในพื้นที่ หรือเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ปกครองของนักเรียนหรือเป็นครูที่เกษียณอายุราชการที่เป็นผู้ที่มีสาขาอาชีพเฉพาะด้านก็จะเชิญมาช่วยสอน มีหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น การทำอาหาร การทำงานประดิษฐ์ต่างๆ

2.1.2 การนำนักเรียนไปศึกษาเรียนรู้กับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้าน ในกรณีที่ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนไม่สะดวกในการมาที่สถานศึกษา อาจจะเนื่องจากต้องขนย้ายอุปกรณ์ไม่สะดวกในเรื่องของเวลา ไม่สะดวกในการเดินทางมาสถานศึกษา ก็จะมีการนำนักเรียนไปศึกษาเรียนรู้กับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้านโดยตรง เช่น การทำชั้นลงหินบ้านบุ การทำเครื่องสแตนเลส

2.2 เวลาที่โรงเรียนเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยสอนนั้นทำในหลายวิธีคือ การเชิญมาในเวลาเรียนปกติ โดยบางสถานศึกษาเชิญมาภาคเรียนละ 1 ครั้งโดยทำในภาพรวมของสถานศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมนุม ชมรมตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยจัดให้นักเรียนทุกระดับชั้นมาพร้อมเพรียงกันและทำการสาธิตให้ดู บางครั้งก็เชิญมาหลังจากเวลาเรียนปกติและวันเสาร์ อาทิตย์ เนื่องจากในบางสาระต้องการฝึกนักเรียนให้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างต่อเนื่องก็จะเชิญภูมิปัญญามาในช่วงเวลาหลังเรียนหรือในวันเสาร์- อาทิตย์โดยการขออนุญาตใช้เวลาเสาร์ – อาทิตย์ในการเรียน

3. ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การรับคำชมคำติ รางวัลต่างๆ ในการเชิญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายก็มีส่วนในการรับผลประโยชน์ไม่มากก็น้อย เป็นการพัฒนาการเรียนการสอนผลที่ได้ก็ไปสู่นักเรียน เติมเต็มให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งบางโรงเรียนอาจขาดแคลนบุคลากรที่จะให้ความรู้ในบางเรื่อง เช่น ดนตรีไทย คอมพิวเตอร์ การสร้างอาชีพเสริมให้กับนักเรียน เช่น การทำผลไม้จืด การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำประปุกผ้าไทยเปเปอร์ มาเช่ การทำดอกไม้ผ้าไทย โอง่งผ้าไหม กล่องกระดาษเคดูพาว ซึ่งความรู้ในเรื่องเหล่านี้สามารถทำเป็นอาชีพได้ สามารถพัฒนาท้องถิ่นชุมชน ทั้งหมดนี้ผู้ที่ได้ประโยชน์โดยตรงก็คือตัวนักเรียน ส่วนกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในชุมชนก็จะเป็นผู้ร่วมรับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความรู้เลยว่าจะเกี่ยวอะไรกับการเรียนจะเอาไปใช้ทำอะไร เพราะเน้นให้ลูกเรียนทางด้านวิทย์ คณิต มากกว่า”

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ปัญหาการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อ และความรู้ที่นักเรียนได้รับ โดยทั่วไปมีดังนี้

4.1 ปัญหาที่พบในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียนโดยทั่วไปที่พบมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้คือ

4.1.1 การขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายตอบแทนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีการเรียกร้อง มาด้วยจิตสาธารณะ อยากรที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังและเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป แต่บางครั้งก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าอุปกรณ์ในการสาธิตให้ผู้เรียนได้ดูหรือได้ฝึกหัดทำ เช่น ผู้ทรงภูมิปัญญา ด้านอาหาร ด้านศิลปกรรมสาขางานประดิษฐ์ หรือด้านอื่นๆ ที่ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสาธิต ผู้บริหารท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “บางครั้งเชิญท่านมา ถึงท่านไม่เรียกร้องแต่ก็ต้องมีค่าใช้จ่ายตอบแทนให้ท่าน หรือให้เป็นของที่ระลึก เพราะต้องเชิญท่านมาอยู่เรื่อยๆ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลต้อนรับอื่นๆ ด้วยเพราะบางที่ท่านต้องนำอุปกรณ์ต่างๆ มา”..... “ในการเชิญมาบางครั้งทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเสียเวลาในการหารายได้ ทำให้ขาดรายได้ แม้ว่าจะทำด้วยใจ แต่เราก็คงต้องนึกถึงประเด็นนี้ด้วยเหมือนกัน”

4.1.2 การประสานงานกับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบางท่านต้องทำงาน ในเวลาที่สถานศึกษามีการเรียนการสอน ไม่สะดวกก็ไม่สามารถมาให้ความรู้ได้ หรือบางกรณีได้มีการนัดหมายล่วงหน้าแล้วแต่ถ้ามีงานเร่งด่วนเข้ามาก็ต้องไปทำงานก่อน จึงทำให้ผิคนัดไม่สามารถมาให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน เขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้บริหารสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูอาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย และหาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา เขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีข้อมูลสรุปได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 ควรมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง โดยในการจัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยให้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่าย เช่น สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนศึกษานิเทศก์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น สสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแต่ละเขต ว่ามีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ของแต่ละคนอะไรบ้าง มาประชุมทำแผนและโครงการร่วมกันซึ่งควรต้องมีงบประมาณรองรับ มีการกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงานและมีการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ และต้องปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศหรือวิธีการในการอนุรักษ์สามารถจัดทำในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1.1.1 การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปของเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการสืบค้นอ้างอิง โดยมีการปรับข้อมูลให้ทันสมัย

1.1.2 การจัดทำเป็นเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์และบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงความสามารถและผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1.3 การสืบทอดภูมิปัญญา ด้วยการส่งเสริมให้มีผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1.4 จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเชิดชูเกียรติของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลงานของแต่ละคน

1.1.5 ส่งเสริมให้มีคณาจารย์ที่สนใจไปศึกษาเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถอธิบายและถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ

1.1.6 จัดให้มีงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย ในทุกปีหรือทุกภาคเรียน และรณรงค์ให้สถานศึกษาทุกแห่งให้ความร่วมมือในการนำผู้เรียนเข้ามาศึกษาหาความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยมีเงื่อนไขปัจจัย ดังนี้

1. หน่วยงานกรุงเทพมหานคร เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ หรืออาจเป็นสถาบันทางการศึกษาใดสถาบันหนึ่งรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูล

2. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยผู้รับผิดชอบเชิญหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารเขตบางกอกใหญ่และเขตบางกอกน้อย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ศึกษานิเทศก์ เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. มีแผนงานโครงการและงบประมาณรองรับในการดำเนินการบริหารจัดการโครงการต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลงานอย่างเป็นรูปธรรม

4. มีการประเมินติดตามผลการดำเนินการเป็นระยะๆ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

1.2 ในหน่วยงานหลัก ได้แก่ หน่วยงานกรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดตั้งหน่วยงานย่อยในองค์กรสำหรับส่งเสริมหรืออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบมีการประสานร่วมมือกันกับหน่วยงานที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกันในหน่วยงานอื่นโดยจัดทำเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศและใช้ร่วมกัน

1.3 หน่วยงานกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อยและเขตอื่นๆ ในกรุงเทพมหานครในทุกปีหรือทุกภาคเรียน มีการให้รางวัลเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและรณรงค์ให้สถานศึกษาทุกแห่งให้ความร่วมมือในการนำผู้เรียนเข้ามาศึกษาหาความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอาชีวศึกษา ควรมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาอย่างจริงจัง โดยให้มีระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาโดยให้หลักสูตรมีสภาพเท่ากับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกน และนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยคณะครูอาจารย์และผู้บริหารต้องร่วมกันทำหลักสูตรและดึงแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนโดยกำหนดแนวทางการสอดแทรกเข้าไปในเนื้อหาของรายวิชา หรือ

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรสร้างโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในรายวิชาการศึกษา ทั่วไป หรือสร้างเนื้อหาที่สอดแทรกเข้าไปในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีจิตสำนึกรักชุมชนท้องถิ่นที่อาศัย ตลอดจนสร้างโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยถ้านักศึกษาสนใจสามารถศึกษาเรียนรู้อย่างจริงจังเพื่อนำมาใช้ ประกอบอาชีพต่อยอดได้ในอนาคตต่อไปได้

2.3 ผู้บริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียนและหน่วยงานที่จัดการทางการศึกษา ควรควรมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 หน่วยงานกรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรร่วมมือกันจัดให้ สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยสถานศึกษาเป็นผู้ ประสานงานการอบรมให้ความรู้กับคนในชุมชน และมีข้อมูลสารสนเทศของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ ศึกษาหาความรู้ทั้งหมดรวมอยู่ในสถานศึกษา